

אלא תחושת בושה נוראית אשר כאילו שורפת את המתבייש, הרי מצאנו כדוגמת זאת בספרי קדמונים. והשיב הגרש"ז: "אותם קדמונים פחדו מן הבושה לא פחות מאשר מן האש". וכוונתו היא, שתלוי מה הסיבה שמבארים את דברי חז"ל כמשל. והלא עינינו רואות שה"מקולקלים" אוהבים מאד להבין את דברי חז"ל שלא כפשוטם. ואם נודה להם במקצת יבואו לפרש גם את נסי עשר המכות וקריעת ים סוף כ"לאו-דוקא", עפ"ל. זהו פשר תגובת מרן החזו"א, לענ"ד. ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם.

הוצאה לאור

מאמר ו

וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה'

(א) את טענת הקב"ה למשה על אומרן – "למה הרעת לעם הזה", בהשוואה לאבות שלא הרהרו אחר מידותיו של הקב"ה, פירש הנחלת יעקב (המובא בשפ"ח) כך – "ומה אבות הראשונים שלא נודעתי להם בשמי ה' שהוא שם העצם ושמי הגדול, רק בא-ל ש-ד-י שהוא שם התואר, אפילו הכי לא הרהרו אחר מדותי, ולך על ידי ששאלת מה אומר אליהם הודעתיך ששמי ה' ואפילו הכי הרהרת". עכ"ל.

למדנו שהשגת שם "הויה" יש בה סיבה לתפישת הרעה כטובה, על כן היא היתה אמורה לשלול את טענת "למה הרעת".

דבר זה יכול להיות מוסבר גם בפשטות. אך תפישת הדברים בעמקות תיישב לנו היטב סוגיה של גמרא במסכת ברכות ס':. עיני הקורא תחזינה מישרים שהמאמר הזה אינו קשור כל-כך ל"ממצרים גאלתנו", ואם הוא נכתב בספר זה אין זה אלא מפני שקשה לי להתאפק מלהדפיסו מרוב יופיו ואמיתתו בעיני.

(ב) ברכות נ"ד. – "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, שנא' – ואהבת את ה' אלקיך וגו' ובכל מאדך, בכל מדה ומדה שהוא מודה לך הוי מודה לו (פרש"י: בכל מאדך – מדות המדודות לך, בין מדה טובה ובין מדת פורענות)". עכ"ל. ואמרו בגמ' שם (ס'): "מאי חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, אילימא כשם שמברך על הטובה: הטוב והמיטיב, כך מברך על הרעה: הטוב והמיטיב, והתנן: על בשורות טובות אומר – הטוב והמיטיב, ועל בשורות רעות – דיין האמת. אמר רבא: לא נצרכה אלא לקבלינהו בשמחה. (פרש"י: לברך על מדת פורענות בלבב שלם)". עכ"ל.

ולא פשרה היא זו?!

"כשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה" – א"כ יברך על הרעה "ברוך הטוב והמיטיב"! אם נדרשנו לברך "ברוך דיין האמת" בשמחה אין זאת אלא מפני שנדרשנו להבין שכל מה שהקב"ה עושה הכל לטובה, א"כ מדוע לא נודה לו: "ברוך הטוב והמיטיב"?!

ג) להבנת ענין זה נקדים ונלמד את סוגית "כל דעביד רחמנא לטב עביד" – בעיון.

בהמשך לדברי הגמ' ברכות ס':, אחר שהביאה הגמ' כמה מקורות על כך שצריך לקבל את הרעה ולברך על הרעה – בשמחה, אומרת הגמ': "תנא משמיה דר' עקיבא: לעולם יהא אדם רגיל לומר – כל דעביד רחמנא לטב עביד. כי הא דר' עקיבא דהוה קאזיל באורחא מטא לההיא מתא בעא אושפיזא לא יהבי ליה, אמר: כל דעביד רחמנא לטב, אזל ובת בדברא והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא. אתא זיקא כבייה לשרגא, אתא שונרא אכליה לתרנגולא, אתא אריה אכליה לחמרא, אמר: כל דעביד רחמנא לטב. ביה בליליא אתא גייסא שבייה למתא. אמר להו: לאו אמרי לכו – כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה". עכ"ל הגמרא.

והעיר המהרש"א על גמרא זו: "והך דפרק סדר תעניות (כ"א). בעובדא דנחום איש גם זו לטובה הוה נמי שייך לאתווי הכא. ואפשר דניחא ליה לאתווי האי לישנא כל דעביד רחמנא וכו' דתולה הכל בקב"ה". עכ"ל.

כוונת המהרש"א לגמרא זו: "אמאי קרו ליה נחום איש גם זו, דכל מילתא דהוה סלקא ליה, אמר: גם זו לטובה. זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר, אמרו מאן ייזיל? ייזיל נחום איש גם זו דמלומד בנסים הוא. שדרו בידיה מלא סיפטא (ארגז) דאבנים טובות ומרגליות. אזל בת (לן) בההוא דירה, בליליא קמו הנך דיוראי ושקלינהו לסיפטיה ומלונהו עפרא, כי מטא התם שרינהו לסיפטא חזנהו דמלו עפרא, בעא מלכא למיקטלינהו לכולהו, אמר: קא מחייכו בי יהודאי. אמר: גם זו לטובה. אתא אליהו אידמי ליה כחד מינייהו, א"ל: דילמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא דכי הוה שדי עפרא הוה סייפיה (היה העפר שזרק על אויביו הופך לחרבות) דכתיב יתן כעפר חרבו וגו'. הויא חדא מדינתא דלא מצו למכבשה בדקו מיניה וכבשוה, עיילו לבי גנזיה ומלוהו לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבא". עכ"ל. וזהו שכתב המהרש"א שגם מעובדא זו בנחום איש גם זו נלמד הרעיון שכל מה שהקב"ה עושה הכל לטובה, אף שנדמה בתחלה שהוא בשורה רעה. [ומפרש המהרש"א, שדוקא בגלל שנגנבו ממנו המרגליות מצאו היהודים חן בעיני הקיסר, מה שבא לידי ביטוי במתנות ובכבוד שחלקו לנאג"ז].

(ד) אם נלמד בעיון את שתי הגמרות הנ"ל נבחין בששה הבדלים משמעותיים בין המסופר על ר' עקיבא לבין המסופר על נחום איש גז. ההבדלים שיצוינו בס"ד מורים על שתי מדרגות שונות של הכרת הרע כטוב, וכאשר נעמוד על החילוק ביניהם נבין כי אכן בדוקא הובא בגמ' ברכות הנ"ל המעשה בר' עקיבא ולא זה של נחום איש גז.

(א) נחום איש גז זה הגדיר את הרע כטוב בלשון הקדש – גם זו לטובה. ר' עקיבא אמר זאת בארמית – כל דעביד רחמנא לטב עביד.

(ב) ^{אוצר החכמה} נחום איש גז לא הורה דרך לרבים, אדרבא הוא נקרא על שם אמירתו: נחום איש גז. ר' עקיבא לא נקרא על שם ה"לטב עביד" מפני שדרש מכל אדם לומר כן; "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד".

(ג) ^{אוצר החכמה} נחום איש גז זה הורה באצבע על הרע שלפניו – זו לטובה. ר' עקיבא דבר על כלל הנעשה בלא התייחסות אל הבשורה הרעה שלפניו – כל דעביד רחמנא לטב עביד.

(ד) ^{אוצר החכמה} נחום איש גז לא הזכיר מי הוא העושה את הרע (שהגדירו כטוב) הוא דיבר רק על הנעשה. ר' עקיבא הזכיר מיהו העושה: כל דעביד רחמנא (האוהב) לטב עביד. [הבחנת המהרש"א].

(ה) נחום איש גז זה יצא בריוח כאשר נתברר הרע כטוב – מלווה לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה. ואילו מר' עקיבא רק נמנע ההפסד שהיה קורוהו אלולא ה"רעה" (שהיה נשבה על ידי הגייס). יתר על כן, נחום איש גז זה לא הפסיד כלל; היתה רק "הוא-אמינא" שיהיה הפסד. ואילו ר' עקיבא הפסיד את אורו, תרנגולו וחמורו, אלא שאלולא ההפסד הקטן היה נפסד הפסד גדול ממנו.

(ו) לנחום איש גז זה נעשו נסים גלויים; אליהו הנביא נדמה כאחד מיועצי הקיסר, העפר הפך להיות חרבות. לר' עקיבא לא נעשה שום נס גלוי; טבעי הוא שכאשר הנר אינו מאיר, התרנגול אינו מקרקר והחמור אינו נוער – אין הגייס מבחין בר' עקיבא הלן בשדה.

אין ספק ששני המעשים הללו משקפים שתי השגות, זו למעלה מזו, עד כמה נתפס הרע כטוב.

(ב) נקדים את דברי הגמ' בפסחים נ'. – "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. אטו האידנא לאו אחד הוא?! אמר רבי אחא בר חנינא: לא כעולם הזה העולם הבא, העוה"ז – על בשורות טובות אומר: ברוך הטוב והמיטיב, על בשורות

[1234567]

רעות אומר: ברוך דיין האמת. לעולם הבא – כולו הטוב והמיטיב. [פי' הצל"ח שהכוונה ל"מבט" של עוה"ב על הבשורות רעות שקרו בעוה"ז]. ושמו אחד – אטו האידנא לאו שמו אחד הוא?! א"ר נחמן בר יצחק: לא כעולם הזה העולם הבא, העוה"ז נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעוה"ב כולו אחד – נכתב ביו"ד ה"י ונקרא ביו"ד ה"י. עכ"ל. למדנו מדברי גמרא זו, שאעפ"י שגם בעוה"ז אנו יודעים שאף הרע טוב הוא ועל כן אנו מברכים ברוך דיין האמת בשמחה, בעולם הבא נשיג ביתר שאת שהרע הוא טוב, עד כדי לברך עליו: ברוך הטוב והמיטיב. רצוני להסביר ולהוכיח שהכרת הרע כטוב המשתקפת מהנהגת ר' עקיבא היא עדיין במדרגת העוה"ז, ואלו הכרת הרע כטוב העולה מהנהגת נחום איש גם זו היא מעין מדרגת העוה"ב. אך בטרם נסביר את החילוק שבין שתי ההשגות הללו נוכיח כי אכן שונה היה יחסו של נחום איש גס זו אל היסורים מיחסו של ר' עקיבא אליהם.

ז"ל הירושלמי סוף פ"ח דמסכת פאה: [כאשר גזר נחום איש גס זו על עצמו שיסתמאו עיניו, שיתקטעו ידיו וישברו רגליו – על שלא נזדרז ליתן לעני מזונות, ונפח העני את נפשו מרעב] "סליק לגביה ר' עקיבא. א"ל: אוי לי שאני רואה אותך כך. א"ל (נאג"ז) אוי לי שאין אני רואה אותך בכך. א"ל (ר"ע) מה אתה מקללני?! א"ל (נאג"ז) ומה את מבעט ביסורין". עכ"ל הירושלמי. מן המעשה המבהיל הזה רואים אנחנו ברורות חילוק השגה בין נאג"ז לבין ר"ע במדת הכרת הרע כטוב. ר"ע נאנח על יסורי נאג"ז, ואלו נאג"ז נאנח על שאין לר"ע יסורים. ר"ע רואה באנחתו של נאג"ז קללה, ונאג"ז רואה באנחתו של ר"ע ביעוט ביסורים. [רצוני להדגיש: אין לשפוט את גדולי תנאינן ולומר: זה גדול מזה, כוונתי לומר שההנהגות שלהם משקפות שתי תפישות שונות של הכרת הרע כטוב].

[1234567]

ו) היסוד להבנת שתי המדרגות הרוממות הללו של הבחנת הטובה בבשורה הרעה הם דברי הרמח"ל היסודיים בפ"ט ממסילת-ישרים:

"אמנם כדי שלא תהיינה הצרות והדוחקים קושי ומניעה אל האהבה, יש לאדם להשיב אל עצמו שתי תשובות: האחת מהן שוה לכל נפש, והשניה לחכמים בעלי הדעה העמוקה.

האחת היא (ברכות ס, ב) כל מאי דעבדין מן שמיא לטב. וזה, כי אפילו הצער והדחק הנראה בעיניו רעה, איננו באמת אלא טובה אמיתית. וכמשל הרופא החותך את הבשר או את האבר שנפסד כדי שיבריא שאר הגוף ולא ימות, שאף על פי שהמעשה אכזרי לכאורה, אינו אלא רחמנות באמת, להיטיבו באחריתו. ולא יסיר החולה אהבתו מהרופא בעבור זה המעשה, אלא אדרבא יוסיף לאהבה אותו. כן הדבר הזה, כשיחשוב

האדם שכל מה שהקדוש ברוך הוא עושה עמו, לטובתו הוא עושה, בין שיהיה בגופו בין שיהיה בממונו, ואף על פי שהוא אינו רואה ואינו מבין איך זה הוא טובתו, ודאי טובתו הוא, הנה לא תחלש אהבתו מפני כל דחק או כל צער, אלא אדרבה תגבר ונוספה בו תמיד.

¹²³⁴⁵⁶⁷ [אוצר החכמה]

אך בעלי הדעה האמתית אינם צריכים אפילו לטעם הזה, כי הרי אין להם כונת עצמם כלל, אלא כל תפלתם להגדיל כבוד שמו יתברך ולעשות נחת רוח לפניו. וכל מה שיתגברו עכובים נגדם עד שיצטרכו הם יותר כח להעבירם, הנה יאמץ לבם וישמחו להראות תקף אמונתם, כשר צבא הרשום בגבורה אשר יבחר לו תמיד במלחמה החזקה יותר, להראות תקפו בנצחונה. וכבר מרגל זה הענין בכל אוהב בשר ודם שישמח כשיזדמן לו מה שיוכל להראות בו אל אשר הוא אוהב עד היכן מגיע עצם אהבתו. עכ"ל.

¹²³⁴⁵⁶⁷ [אוצר החכמה]

(ז) טרם נשתמש בדברי הרמח"ל היסודיים למאמרנו, נקדים ליישב על פיהם סתירה מפורסמת.

¹²³⁴⁵⁶⁷ [אוצר החכמה]

¹²³⁴⁵⁶⁷ [אוצר החכמה]

¹²³⁴⁵⁶⁷ [אוצר החכמה]

ביחס לתכלית בריאת שמים וארץ מצאנו כדמות סתירה.

מצד אחד: "ברוך אלקינו שבראנו לכבודו", וכן: "שהכל ברא לכבודו", "כל פועל ה' למענהו", "לא ברא הקב"ה את עולמו אלא שיראו מלפניו שנא' והאלהים עשה שייראו מלפניו" (שבת ל"א:) ועוד. מכל זה נשמע שתכלית הבריאה היתה למענו ית', כדי שיכבדוהו וייראו ממנו.

מאידך: "שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו" (מסילת ישרים פ"א), "הנה תכלית הבריאה היה להיטיב מטובו יתברך שמו לזולתו" (דרך ה' ח"א פ"ב) ועוד. ומקורם בפסוקים הוא "עולם חסד יבנה".

הרי כאן סתירה, לכאורה.

אכן בדברי המסילת-ישרים הנ"ל נוכל ליישב, שאכן הן שתי מדרגות, זו למעלה מזו. המדרגה השווה לכל נפש מוכרח שתשים כנגד פניה את התכלית של "להתענג"; "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה". אבל המורמים מהם, יחידים שהם אוהבי ה' ית' בשלמות הדבקים בו ועובדים אותו "לשמה" – אין נגד פניהם אלא ה"לכבודו", לעשות רצונו ולעובדו בלבב שלם.

(ח) נשוב אל נחום איש גם זו ור"ע תלמידו. קל להבחין שנחום איש גם זו עצמו הוא מ"בעלי הדעה האמיתית" הנזכרים במסילת-ישרים, ואילו ר"ע בפנותו לרבים מייצג

את הדעה "השווה לכל נפש" שנזכרה שם (והרי ציטט המס"י שם את המאמר "כל מאי דעבדין מן שמיא לטב"; אף השו"ע או"ח סי' ר"ל פסק את ר"ע ולא את נאג"ז). כאשר הרופא חותך את הבשר או את האבר הנפסד כדי שיבריא הגוף ולא ימות" אין להתעלם שישנם כאבים וחסרון אבר, אלא שבסך-הכל זה משתלם. כאשר אנו עושים את חשבון ה"כל" – המאזן הוא חיובי וכדאי. אבל הכי אפשר לומר "זו לטובה" על הכאבים והמום עצמם?! נכון לומר בכלליות שכדאי היה לעשות את הניתוח, כי יצא הפסדו בשכרו. כמו כן, היהודי אשר הוא מן עובדי ה' "שלא לשמה" ומבטו ומגמתו הוא על "להתענג" לא יוכל לומר "זו לטובה" בעת שנסתמאו עיניו ונקטעו ידיו ורגליו, כי תחת ה"ענג" בא ה"נגע". אך יוכל וצריך הוא להאמין כי "כל דעביד רחמנא" – הכל כאחד יחד – "לטב עביד".

מעניין הדבר, השורש של המושג "רע" – לרועע – פי' לשבור, לנפץ, כמו: "תרועם בשבת ברזל" (רעוע=מרוצץ). כמו כן מצינו בתנ"ך שאסון נקרא "שבר" (גדול כים שברך – איכה ב', ועוד). הלא דבר הוא, שהרעה והאסון נקראים בשמות המורים על היותם חלק מיחידה, שבר משלמות. אכן הביאור הוא, שאין מקום לרע, לאסון, אלא במבט על חלק מן המערכת, כי הכלל כאחד – כל דעביד רחמנא – אין בו רע ואין בו אסון אלא לטב עביד, גם במבט של עוה"ז.

כאשר פוגשים יהודי פשוט ברחוב, והוא נאנח, שואלים אותו: "מה נשמע"? והוא עונה: "יהיה טוב", הוא מקיים במידת מה את דרישת ר"ע: "לעולם יהא אדם רגיל לומר כדרל"ע", כי הוא מאמין שבסוף יהיה טוב, אבל אנחתו מעידה שאין הוא במדרגת "זו לטובה". לעומתו, האוהב השמח להראות עד היכן מגעת עוצמת אהבתו שמח ביסורים עצמם, כי כבוד שמים העולה מהם הוא עצם שכרו ותענוגו ותפארתו.

(ט) נשלים להבין את פרטי השינויים בין המסופר על נאג"ז לבין המסופר על ר"ע.

רק ר"ע מזכיר את "רחמנא" (המרחם). כי כאשר רואים אדם סוטר על לחיו של ילד קשה לראות בזה "הטבה" אלא כאשר יודעים שזהו אביו. כאשר מתברר לנו שזהו אביו, והלא דרך אב לרחם על בנו, אנו מבינים שזו אינה סטירה, אלא "חינוך". לעומת זאת, כאשר מאן-דהוא נותן סוכריה לתינוק, אין מתעניינים מי הוא הנותן.

נוכיח שנחום איש גם זו מייצג את "בעלי הדעה האמיתית", ובזה נבין גם מדוע נעשו לו – ולא לר"ע – נסים גלויים.

על הנסים הגלויים הנעשים למשה, בשונה מן האבות, כותב הרמב"ן בפר' לך-לך שהם נעשים בשם "הויה" ברוך הוא. ועל ידיעת "יחוד המאציל", שהיא השגת שם "הויה"

הקרוי שם המיוחד, כותב הרמח"ל בספר "פתחי חכמה ודעת", שמי שהגיע לזאת הידיעה "הוא המבין כל ענייני החכמה בעומק גדול". ^{לוצר החכמה} הא קמן שנחום איש גמזו המלומד (מורגל) בנסים, והכוונה לנסים גלויים כמו אלו שנעשו לו, הוא מייצג את בעלי הידיעה האמיתית. ומתאימים הדברים לאמור במסילת ישרים (פי"ט בהמשך) "כי כל מה שזוכה האדם ליכנס יותר לפניו בחדרי ידיעת גדולתו יתברך – יותר תגדל בו השמחה ויהיה לבו שש בקרב". על כן הוא, ודוקא הוא, שמח ביסורים. ועל כן גם במעשה הזה נעשו לו נסים גלויים, מכח השגת-מה של "הויה" המאפשרת לו לומר על הרעה – "זו לטובה".

מובן גם, מדוע ר"ע נפסד בשעתו, ונשאר מופסד את אשר הפסיד, ורק במאזן הכללי יצא הפסדו בשכרו, ואילו נחום איש גם זו לא נפסד ועוד יצא ברווח. כי "כשר צבא הרשום בגבורה" שמח נאג"ז ביסורים גם בשעתם, כי אין כמותם להראות את עוצם אהבתו. על המלאכים נאמר בתהלים (ק"ג) "גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו" ופירש האבן-עזרא – "רק זהו שכרם ותענוגם ותפארתם – לשמוע בקול ה'". ^{נחום איש} גם זו שנתעלה למדרגת "יש בהם דעת כמלאכים" – התענג והתכבד בקדשו שם שמים גם בשעת ה"צרה", לכן נשתכר בעושר וכבוד על אותה שעה, כי גם אז התענג והתכבד. והבן. מה שאין כן ר"ע, אשר בהשגה אשר הוא מייצג – ה"רע" הוא רע כשלעצמו, על כן ר"ע נפסד מן הרעה, אלא שזכה לראות שבכללות – "יצא הפסדו בשכרו". ^{ויש להוסיף כאן} עוד דבר עמוק. הרי תכלית העולם הוא להיטיב, זה מוסכם. אם העולם הוא אחד כל ששת אלפי שנים – הוא בא אל תכליתו אם בסוף יהיה טוב. אבל המשיג ^{לוצר החכמה} שהקב"ה מהווה את העולם בכל רגע לרגע, והרי העולם הרגעי הזה גם הוא נברא כדי להיטיב, הרי זה מכריח שישג בכל רגע – "זו לטובה".

י) לא נותר לנו אלא להסביר מדוע בטא ר' עקיבא את התייחסותו אל הרע כאל טוב בארמית, ואילו נחום אג"ז – בלשון קדש. ואל תאמר: ר"ע דבר אל ה"עמך" דוברי הארמית, ולכן נקט בשפה זו [או בנוסח אחר: הגמ' הביאה את דברי ר"ע אל ה"עמך" שבבבל, דוברי הארמית, לכן תרגמה את דבריו לארמית]. אין זה נכון, כי יש לדקדק דקדוק נפלא בדברי הגמ' ברכות ס': הנ"ל. למרות שמימרת ר"ע פותחת בלשון הקדש ומסיימת בארמית – "לעולם יהא אדם רגיל לומר (לשה"ק) כל דעביד רחמנא לטב עביד (ארמית)", כאשר ניצלו ר"ע והנלווים אליו מן הגייס הוא פותח בארמית ומסיים בלשון הקדש: "לאו אמרי לכו (ארמית) כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה" (לשה"ק). מדוע התהפכו היוצרות מן הקצה אל הקצה? אין ספק, כדי להדגיש את ההבדל בין קודם שמתברר שהרע הביא אל הטוב לבין אחר שנתברר כן. כי לשה"ק היא לשון עצמותית, אמיתית, וכאשר המתבטא מכיר בבירור את אשר הוא מוציא מפיו ראוי שיתבטא בלשון הקדש. לעומת זאת לשון לע"ז – מוציאה לעז, לשון ארמי – לשון רמאי היא; כאשר הנאמר אינו מושג לגמרי ובבירור

על ידי האומר מתאים הדבר שיתבטא בארמית אשר קרוב לשונה ללשון הקדש (פסחים פ"ה:). אין להשוות את הידיעה של "כל דעביד רחמנא לטב עביד" כאשר הנר נכבה, התרנגול והחמור נטרפו, לזו שנתבררה כידיעה חושית לאחר מעשה כי אכן כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה. ידיעה שאינה מושבת אל הלב אינה אמת גמורה ואין ראוי לה לשון הקדש.

ועל דרך זה נוכל לומר, שכיון שהאמת היותר אמיתית היא "זו לטובה", לא רק שבכלליות המבט על הבריאה כולה אין זה "שבר" (אסון) אלא חלק משלם (שלום), לכן דוקא לאמירתו של נחום איש גם זו יאתה לשון הקדש.

(יא) נחזור לראש מאמרנו. שאלנו: "ולא פשרה היא זו?!" אם אנו נדרשים לשמוח בבשורות רעות, מדוע לא נברך עליהן "הטוב והמיטיב"?

להאמור, התשובה היא פשוטה מאד. כדי לשמוח די בידיעה שיהיה טוב בעתיד. "אמת" פי' מציאות קיימת לעד (כמו "זה" אלקים אמת), ובמסגרת הכללית של האמת החובקת זרועות עולם יכול כל אדם לשמוח בסוף הטוב, לברך את הקב"ה גם ביום הזה "ברוך דיין האמת" – בשמחה. לעומת זאת, "הטוב והמיטיב" מורה על התייחסות לפרטים, הקב"ה אינו רק "טוב" בכלליות אלא "מיטיב" בכל מעשיו, בכל פרט ופרט הקורה בבריאה, על זה לא נוכל לברך אלא "ביום ההוא" עת יהיה ה' אחד (פסחים נ'). בעת ההיא יהיו כל בני האדם "בעלי ידיעה האמיתית", וכמ"ש: "ומלאה הארץ דעה את ה'", ותהיה שמחתם בעצם עשיית רצון קונם, ואז תהיה גם ה"זו" לטובה ויברכו עליה הטוב והמיטיב.

(יב) כמדומני, שיובן עתה יותר, מדוע דוקא מפני שנודע הקב"ה למשה בשם "הויה" ב"ה, ישנה עליו טענה על שהרהר אחר מידותיו של הקב"ה. ידיעת שם "הויה" היא תכלית ה"ידיעה האמיתית", והוא מחייב את שיא מדרגת האהבה והעבדות. ומכיון ש"כל מה שזוכה האדם ליכנס יותר לפניו בחדרי ידיעת גדולתו ית' יותר תגדל בו השמחה" (מסלת ישרים פי"ט) מהכרת ה"זו לטובה" שבביטול רצונו לרצון ה' ית', על כן גדלה הטענה על משה שאמר "למה הרעת" בקל וחומר מן האבות שלא נתגלה להם שם "הויה".